Bijlage A: Maatschappelijke initiatieven in Haarlem: een inventarisatie van de succesfactoren en wensen van betrokken burgers

Haarlem

Reageren: dheinis@haarlem.nl

december 2015

1. Introductie

Initiatief gezocht!

Maatschappelijke initiatieven zijn in. Op heel veel plekken binnen en buiten de organisatie en op heel veel plekken binnen en buiten Haarlem zijn mensen bezig met overheidsparticipatie, burgerparticipatie en in het bijzonder maatschappelijke initiatieven. Deze initiatieven worden vaak gezien als het recept tegen veel van de problemen waarmee steden nu te maken krijgen. Dan moeten deze initiatieven wel gestimuleerd worden, of, in ieder geval niet tegengewerkt worden is dan de daaropvolgende gedachte.

Hoe de gemeentelijke organisatie en de gemeentemedewerker dit het beste kan doen leren wij het beste door te luisteren naar de ervaringsdeskundige, de Haarlemmers die initiatieven nemen. Voor u liggen de resultaten van een inventarisatie van 100 Haarlemse initiatieven en de enquêteresultaten die onder de initiatiefnemers daarvan zijn afgenomen. De enquête is door 40 initiatiefnemers ingevuld.

De volgende vraag is leidend: Hoe kan Gemeente Haarlem zorgen voor meer en meer succesvolle burgerinitiatieven die relevante waarde voor de stad hebben?

Wat zijn maatschappelijke initiatieven?

Burgerinitiatief, bewonersinitiatief, maatschappelijk initiatief, particulier initiatief, wijkinitiatief, het zijn allemaal voorbeelden van termen die eenvoudig door elkaar heen worden gebruikt. Soms wordt hetzelfde bedoeld, maar soms ook helemaal niet. Verschillende overheden, beleidsstukken en artikelen stellen verschillende criteria aan maatschappelijke initiatieven. Zo kan het gebeuren dat een activiteit soms wel en soms niet als maatschappelijk initiatief wordt gekenmerkt. Oude Vrielink en Verhoeven (2011) stellen dat de variëteit aan burgerinitiatieven zo groot is dat het begrip zich moeilijk laat vangen in een eenduidige definitie. Om een selectie van maatschappelijke initiatieven te maken is in ieder geval gekozen om een aantal randvoorwaarden op te stellen aan de hand van bestaand onderzoek naar burgerinitiatieven. Daarbij wordt wel rekening gehouden met de specifieke competenties en cultuur van Haarlemse bewoners, zoals beschreven in *De Energieke stad*.

Kanttekening bij selectie

De 100 initiatieven zijn de initiatieven die redelijk eenvoudig te vinden zijn. Bij de Kamer van Koophandel zijn bijvoorbeeld alleen initiatieven te vinden die al ver geprofessionaliseerd zijn en in ieder geval een vereniging, stichting of coöperatie zijn. Dat geldt voor meer dingen. Initiatieven met een website en die zich willen profileren zijn makkelijk te vinden, maar initiatieven die vluchtig zijn en zich niet willen profileren zijn dat weer helemaal niet. Volgens Movisie (2013) zijn juist deze initiatieven aan een opmars bezig. Tonkens en Verhoeven (2011) stellen in een onderzoek naar burgerinitiatieven dat 64% van de initiatieven korter loopt dan zes maanden. Steeds meer worden burgers 'monitoring citizens' waarbij zij op standby staan en kortstondig inspringen wanneer nodig, maar zeker geen vrijwilliger voor het leven meer zijn. Bij de interpretatie van de enquêteresultaten moet hiermee rekening gehouden worden.

Waar is gezocht?

De initiatieven zijn op verschillende manieren geselecteerd. Een compleet overzicht is er niet. Dat heeft geen enkele gemeente. In veel andere kwantitatieve onderzoeken moet de steekproef als zwak beoordeeld worden. Om een zo goed mogelijke populatie te selecteren zijn de volgende bronnen geraadpleegd:
Verschillende kranten en digitale nieuwsmedia, Facebook en andere platforms, de Kamer van Koophandel, welzijnsorganisaties, woningcorporaties, verschillende initiatiefnemers en de gemeentelijke organisatie zelf.

Randvoorwaarden voor selectie

- In de selectie zijn nauwelijks maatschappelijke initiatieven geselecteerd die langer dan vijf jaar geleden zijn ontstaan. In het geval van niet-terugkerende evenementen is de grens zelfs op drie jaar gelegd. Daarvoor is gekozen omdat: (1) De effectiviteit van het huidige beleid getoetst moet worden. (2) De initiatievencultuur is veranderd; er wordt bijvoorbeeld steeds meer projectmatig geparticipeerd (Movisie, 2013) (3) Oudere initiatieven die niet extreem succesvol zijn zijn bijna altijd vergeten of onvindbaar. (4) Oudere initiatieven zijn bovendien vaak veel verder geïnstitutionaliseerd en hebben andere uitdagingen.
- Veel maatschappelijke initiatieven overschrijden de grenzen van de stad. Dat is toe te juichen, maar er worden slechts Haarlemse burgerinitiatieven geselecteerd. Initiatieven die wel landelijk opereren, maar ook een lokale organisatie vereisen, zoals een Repair Cafe worden dan wel weer geselecteerd.
- Maatschappelijke initiatieven hebben (in dit onderzoek) primair geen commercieel doel. Natuurlijk kan een maatschappelijk initiatief zich wel tot een onderneming ontwikkelen. Dit kan zelfs zeer wenselijk zijn: Evelien Tonkens en Jan Willem Duyvendak (2015) stellen dat burgerinitiatieven geen revolutionaire kentering zijn, maar werk dat wordt gedaan door slimme ZZP'ers. Soms worden initiatieven geframed als niet-commerciële burgerinitiatieven terwijl zij dat echt niet zijn.
- Maatschappelijke initiatieven kunnen het buurtniveau overstijgen. Door een focus op buurt- of wijkinitiatieven worden veel burgerinitiatieven gemist.
- Maatschappelijke initiatieven worden (in dit onderzoek) niet geïnitieerd door welzijnsorganisaties, woningcorporaties, Gemeente Haarlem etc. Initiatiefnemers zijn vrijwilligers, maar vrijwilligers hoeven geen initiatiefnemers te zijn.

Ongedeelde stad?

In grafiek 1 is zichtbaar dat in de hele stad initiatieven zijn te vinden. Dit is niet het totale aantal initiatieven. Veel van de initiatieven worden wel in een bepaald stadsdeel gedaan, maar hebben een doelgroep die niet aan een gebied gebonden is. Daarom is de categorie 'algemeen' opgenomen. In de literatuur over maatschappelijke initiatieven wordt veel geschreven over ruimtelijke ongelijkheid en de partcipatie-elite. In buurten met bewoners die gemiddeld een hoger inkomen en een hoger opleidingsniveau hebben vinden gemiddeld meer initiatieven plaats. Initiatiefnemers moeten creatief zijn omdat de gemeente, dat niet is. Zij moeten ondernemen, maar wel binnen de gestelde kaders. De bureaucratische wegen moeten bekend zijn. Toch worden er maar iets meer initiatieven gevonden in bijvoorbeeld Zuid-West dan in bijvoorbeeld Schalkwijk. Dit kan ook doordat het nemen van initiatieven in bepaalde stadsdelen meer wordt gestimuleerd.

Wel blijkt dat maar liefst 80% van de respondenten ouder is dan 45 jaar en dat een bijna even zo groot deel hoogopgeleid is. Bijna even veel mannen als vrouwen nemen initiatieven.

Verschillende doelen van initiatieven

De initiatieven verschillen soms erg van elkaar en hebben vaak meerdere doelen zoals is te zien in grafiek 2. De doelen verschillen per stadsdeel. Zo is zichtbaar dat in Schalkwijk en Oost minder initiatieven worden genomen op het gebied van Duurzaamheid / Milieu en Cultuur / Kunst. In die stadsdelen worden wel weer iets meer initiatieven genomen met een sociaal doel.

1. Maatschappelijke initiatieven naar stadsdeel (N=100)

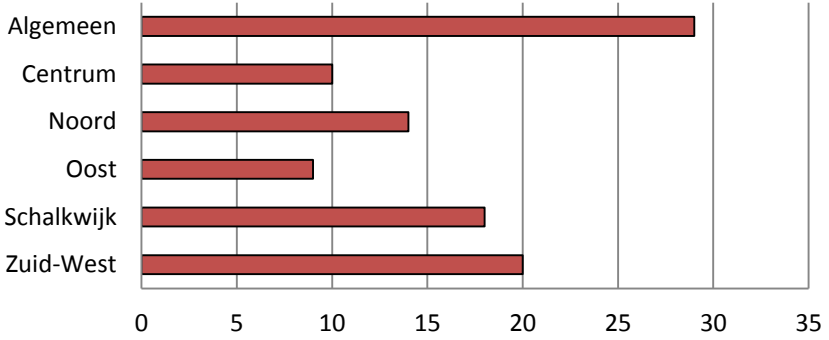

2. Doel van het initiatief (meerdere antwoorden mogelijk) (N=40)

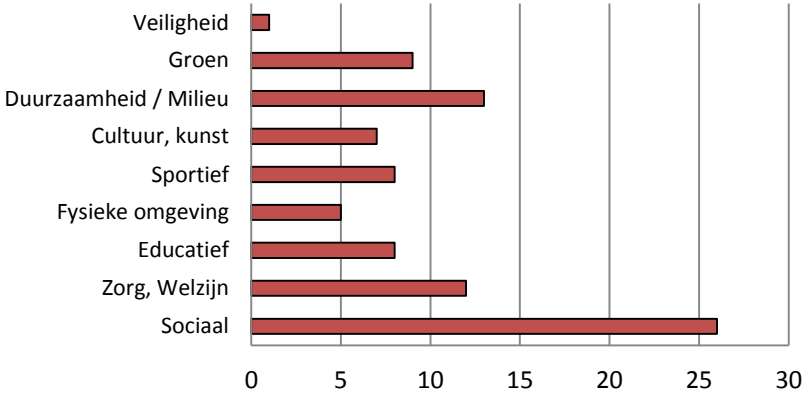

4. Hulpbronnen van initiatiefnemers

Veel hulp voor initiatiefnemers

Hoewel het vaker voorkomt dat een initiatief door een individu getrokken wordt gebeurt het nooit dat er initiatiefnemers geen hulp hebben. Alle 40 respondenten geven aan ten minste hulp te hebben gehad van één vrijwilliger. Na het elimineren van twee outliers helpen er gemiddeld vijf vrijwilligers mee.

Verschillende respondenten geven aan ook van andere organisaties bij grafiek 3 genoemd hulp te krijgen zoals sportverenigingen en andere maatschappelijke initiatieven.

3. Hulp gekregen van (meerdere antwoorden mogelijk) (N=40):

Soms hulp nodig van de gemeente

Iets meer dan de helft van de initiatiefnemers geeft aan hulp te hebben gehad van een of meer professionals al dan niet werkzaam bij de gemeente. Over de hulp die initiatiefnemers krijgen van de gemeente zijn initiatiefnemers vaak negatief zoals te zien in grafiek 4. De redenen daarvoor zijn terug te lezen op bladzijde 7.

4. Waardering hulp van de gemeente (N=19)

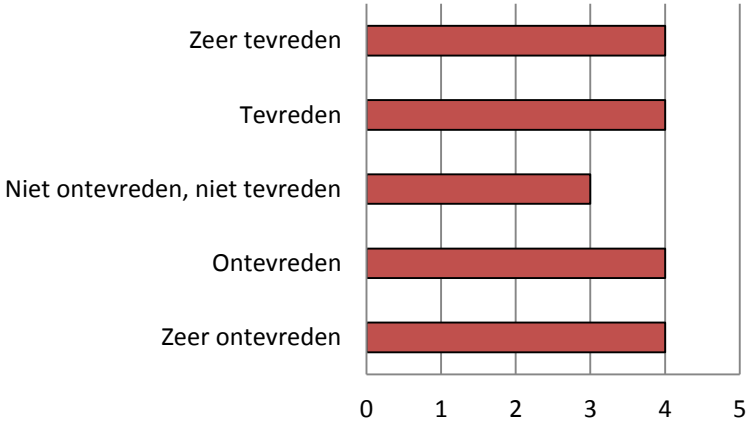

5. Welke producten en diensten kan de gemeente bieden?

Wat initiatiefnemers nodig hebben

Aan alle initiatiefnemers is gevraagd wat initiatieven van de gemeente nodig hebben. De antwoordcategorieën in grafiek 4 zijn bij benadering ordinaal ingedeeld van ‘’geen hulp’’ tot ‘’uitvoeren’’. Opvallend is dat geen van de respondenten deze antwoordopties kiezen. Op veel verschillende manieren kan de gemeente initiatieven ondersteunen.

5. Wat hebben initiatiefnemers (in het algemeen) van de gemeente nodig? (Max. 4 antwoorden) (N=40)

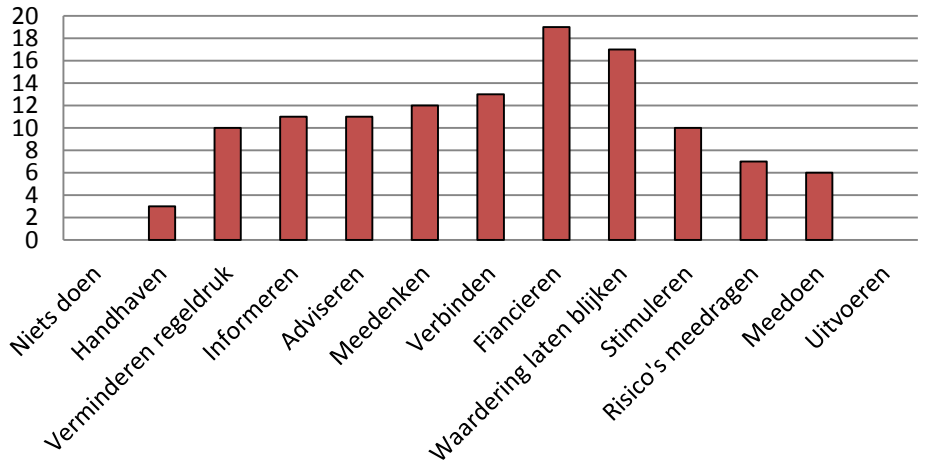

Initiatiefnemers vragen erg uiteenlopende diensten en producten

Grafiek 5 maakt duidelijk dat initiatiefnemers veel verschillende producten en diensten vragen van de gemeente. Naast deze categorieën werden aan de lijst ook nog ‘accommodatie’ (2x) en materialen (1x) toegevoegd.

6. Welke hulp heb jij nodig? Max. 4 antwoorden) (N=40)

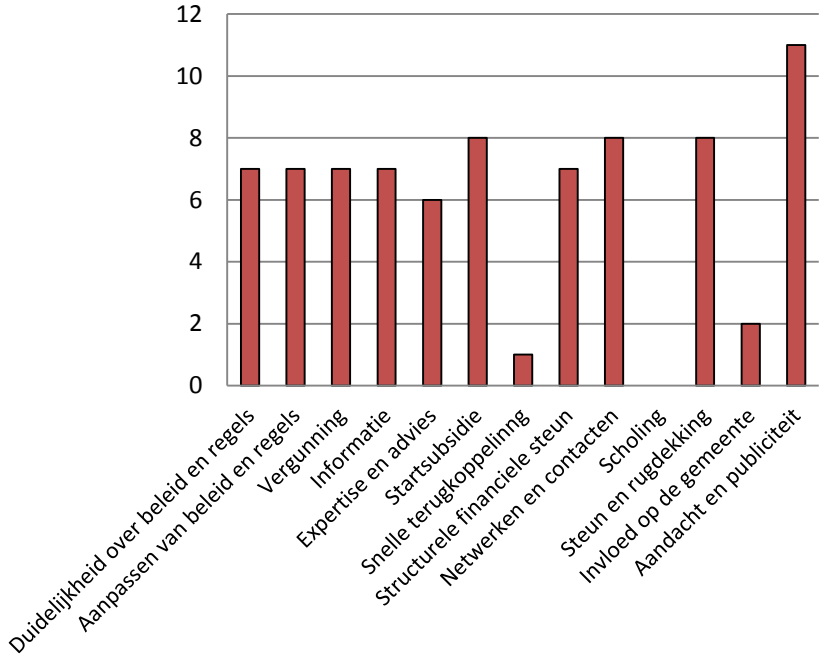

De initiatieven zijn succesvol!

Slechts één van de initiatieven is mislukt.

7. Is jouw initiatief een succes? (N=35)

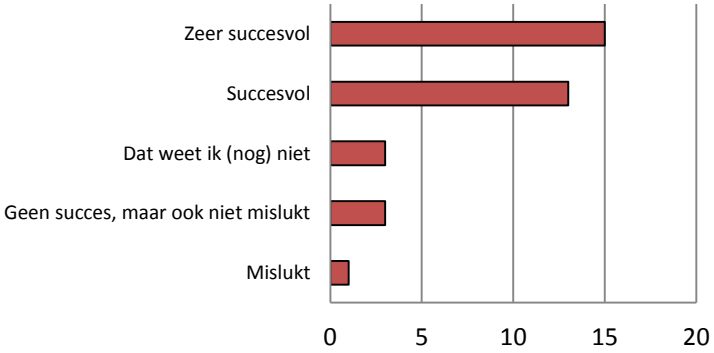

Belemmeringen tijdens het initiatief?

8. Belemmeringen? (N=35)

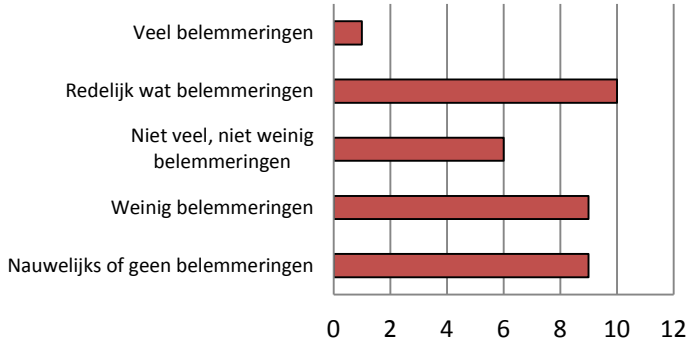

Toch weer opnieuw initiatief?

De meeste respondenten geven aan een nieuw initiatief te starten of dat al gedaan te hebben. Daardoor kan afgevraagd worden wat het oplevert als betrokken Haarlemmers één keer een initiatief doen. Het smaakt vaak naar meer.

9. Nieuw initiatief? (N=35)

Nieuwe initiatieven met andere doelen

10. Doelen bij nieuw initiatief (N=21) (Blauw is huidig initiatief en rood is nieuw initiatief.)

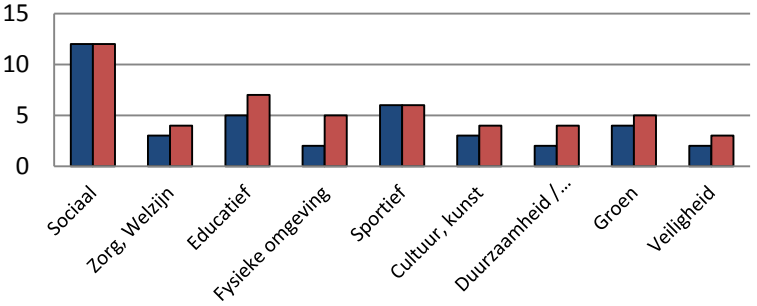

7. Tips van respondenten

''Minder discussiëren over burgerinitiatieven die voor een belangrijk deel bestaan uit initiatieven van hoogopgeleide, zelfredzame, groepen (vooral gericht op duurzaamheid en energiebesparing) en meer aandacht voor diegenen die proberen met veel energie in moeilijke wijken de boel bij elkaar te houden.''

''Meer kennisdeling onder initiatieven mogelijk maken. Wij hebben geen beeld van alle initiatieven maar ik kan me voorstellen dat met de kennis die wij hebben het mogelijk is om anderen te helpen.''

''Regel een laagdrempelige toegang tot contacten met professionals.''

''Spreekuur.''

''Subsidiëren van goede initiatieven en anders hulp of inspiratie bieden zodat er zonder subsidie toch iets leuks van te maken is.''

''Vóórdat er vergunningen worden verleend of beschikkingen worden vastgesteld met de bewoners praten, volledig inlichten en erbij betrekken.''

''Het is heel erg zonde dat we subsidie krijgen van de gemeente en vervolgens een vergunning moeten aanvragen voor ongeveer de helft van de subsidie. Wij hadden live muziek en moesten daarvoor een vergunning aanvragen. Dat proces zou met elkaar gesynchroniseerd kunnen worden. Beetje vestzak-broekzak idee.''

''Via mail, sociale media en buurtwebsites meer aandacht geven aan de krachten die dit werk doen.''

''Minder bureaucratie en minder regels!''

''Er zou meer geluisterd moeten worden, naar misstanden die de mensen aankaarten. Onze buurt is heel versteend, heeft weinig groen en we hebben erg last van druk verkeer. Ouderen en ambtenaren beslissen vaak over wijkplannen en houden slecht rekening met wensen van kinderen.''

''Beter luisteren, duidelijker communiceren naar de bewoners. minder in regels denken en meer in mogelijkheden.''

''We zijn als coöperatie in gesprek met de gemeente en soortgelijke buurtinitiatieven om een inventarisatie te maken van activiteiten en initiatieven, die bijvoorbeeld toegankelijk gemaakt wordt op een website. Met als doel, gebruik maken van elkaars netwerk en kennis en om te zorgen dat iedereen weet wat er speelt in de wijken.''

''Soepel met regels om gaan. Burgers zijn vaak heel goed in staat in te schatten wat wel en niet kan/mag in hun eigen buurt.''

''Positief meedenken, stimuleren, aanmoedigen.''

''Stop met broekzak vestzak. Ik vraag subsidie aan en dat geef ik weer uit aan een vergunning.''

''Minder of eenvoudigere regelgeving.''

''Leges per direct afschaffen. Dit draait dit soort initiatieven nog een de kop om.''

''Ook kleine organisaties moeten de mogelijkheid krijgen om kleine subsidies aan te vragen en vanuit de welzijnspot of Sociaal Domein en niet alleen de grote instellingen.''

Gebruikte literatuur en literatuurtips

- E. Tonkens & I. Verhoeven (2011). Bewonersinitiatieven: proeftuin voor partnerschap tussen burgers en overheid. Een onderzoek naar bewonersinitiatieven in de Amsterdamse wijkaanpak. Universiteit van Amsterdam/AISSR.
- E. Tonkens & J.W. Duyvendak (2015) Graag meer empirische en minder eufore kijk op burgerinitiatieven. Tijdschrift voor sociale vraagstukken
- E. Tonkens, M. Trappenburg, M. Hurenkamp & J. Schmidt (2015) Montessori- democratie. Spanningen tussen burgerparticipatie en lokale politiek. Amsterdam University Press.
- J. Rotmans (2014) Nederland kantelt ondanks of dankzij de scepsis. Tijdschrift voor sociale vraagstukken.
- M. Ham & J. van der Meer. (2015) De ondernemende burger. Tijdschrift voor sociale vraagstukken.
- M. Oude Vrielink & I. Verhoeven (2011) Burgerinitiatieven en de bescheiden overheid. Beleid en maatschappij (38) 4.
- M. van der Veen & J.W. Duyvendak (2014). Het gelijk van de bakfietsburger. Op eigen kracht onderuit. De Groene Amsterdammer, 16 juli.
- Ministerie van Binnenlandse zaken en koninkrijksrelaties (2013) Regel die Burgerinitiatieven.
- Movisie (2013) Actief Burgerschap: lijnen in de literatuur. Auteurs: T. van de Wijdeven, L. de Graaf, F. Hendriks.
- P. Hilhorst & J. van der Lans (2015) De scepsis voorbij. Tijdschrift voor sociale vraagstukken.
- Platform 31. (2012) Burgers maken hun buurt. Auteurs: B. Denters, E. Tonkens, I. Verhoeven & J. Bakker.
- SCP (2014). Burgermacht op eigen kracht? Een brede verkenning van ontwikkelingen in burgerparticipatie. Auteurs: P. van Houwelingen, A. Boelee, P. Dekker. Den Haag: SCP.